

RICHARD VIIDALEPP

Virolainen runonlaulaja Anne Vabarna

Eripainos Kalevalaseuran Vuosikirjasta n:o 47/1967

VIROLAINEN RUNONLAULAJA ANNE VABARNA

Suomenlahden eteläpuolella ovat vanhat runolaulut kaikuneet ahtaalla raja-alueella — Setumaalla — pitempään kuin muualla maassa. Siellä tapaa vielä tänäkin päivänä lukuisia kansanrunojen taitajia, mutta enää ei ole elossa ns. suurlaulajia. Viimeinen suuri runonlaulaja Anne Vabarna kuoli pari vuotta sitten.

A. Vabarnan löysi ja teki ensimmäisenä tunnetuksi suomalainen musiikkitieteilijä A. O. Väisänen, jolla on suuret ansiot virolaisten kansanrunojen ja -sävelmien kerääjänä. A. O. Väisänen kirjoitti silloin:

»Setukaisten keskuudessa on vanha runolaulu vieläkin elinvoimainen, Karjalan metsäkylissä on se jo jäämässä unohduksiin. Viime kesänä löysin ollessani Kalevalaseuran stipendiaattina Pohjois-Setumaalta Tonjan kylästä tähän asti tuntemattoman lauluemon, jolta kirjoitin muistiin noin 8.800 runosäettä. - - -

Erikoisen lahjakkaaksi osoittautui Anne Vabarna, lausumalla 5575-säkeisen omalaatuksen eepoksen [»Suurõ' saja'», Suuret häät], joka kuvaa nuoren neidon elämää, kosintaa ja häitä. - - -

Anne Vabarna on Suurilla häillään, Kuolemanlauluillaan ja kuvarikkailla tilapäisrunoillaan päässyt Setumaan parhaimpien 'lauluemojen' joukkoon, mitä hän olikin toivonut. Hän todisti olevansa loistavamuistinen ja luovan mielikuvituksen omaava kansanlaulaja.» (»Päevaleht» 20. 11. 1923, n:o 311).

A. O. Väisäsen arviointi osoittautui paikkansapitäväksi —

A. Vabarnasta tulikin aktiivinen suurlaulaja, lauluemo. Hän oli suosituin hahmo viimeisten setukais-lauluemojen joukossa, ja hän ansioitui setukaisten omintakeisen laulutaidon säilyttämisessä ja tunnetuksi tekemisessä.

Anne Vabarna oli syntynyt 22. p:nä joulukuuta 1877 (vanhan ajanlaskun mukaan) Pihkovan järven rannalla Vöporsovan kylässä. Hän jäi lukutaidottomaksi. Hyvin nuorena, 18-vuotiaana hänet naitettiin köyhälle pientalolliselle viereiseen Tonjan kylään. Hän sai kärsiä paljon huolta ja vaivaa. Anne kasvatti aikuisiksi yhdeksän lasta: viisi tytärtä ja neljä poikaa. Hänellä on paljon lastenlapsia ja lastenlastenlapsia.

A. Vabarnan kodista on eräs siellä vieraillut henkilö kertonut seuraavaa: »Runonlaulajan koti oli pieni, olkikattoinen hirsimökki järven rannalla, sen ainoa ikkuna kyläraitille päin. Tila oli pieni ja köyhä, ja iso, 11-henkinen perhe eli ahtaissa oloissa.» Mutta tässä pienessä mökissä rakastettiin ja harrastettiin virkeästi vanhaa kansanomaista runotaidetta. Tämä harrastus liittyi läheisesti jokapäiväiseen elämään, kuului siihen elimellisenä osana. Laulamisen taidon toi Anne mukanaan jo syntymäkodista. Runomuotoisessa omaelämäkerrassa hän kertoo, miten hänen äitinsä oli usein solminut sananniisiä ja kutonut ilokangasta, hänen istuessa oppilaana vieressä. Myöhemmin hän on paljon oppinut tädiltään ja muilta laulajalaisilta. Siksi hän tunsikin erinomaisesti vanhojen runolaulujen varaston ja osasi niitä myös hyvin esittää. Hän opetti laulutaitoa myös lapsilleen. Kun tyttäret varttuivat, alkoi hän esiintyä heidän kanssaan yhdessä (hän itse esilaulajana, tyttäret säestäjinä; setukaisten laulut esitetäänkin enimmäkseen moniäänisen kuoron säestäminä).

Laajemmalti tunnetuksi tuli A. Vabarna kuitenkin varsi myöhään. Hänen tyttösaikansa oli hyvin lyhyt, nuorella äidillä taas riitti puuhaa ison lapsiperheen kanssa, joten hän ei päässyt kotoa

Anne Vabarna

kauemmas. Mutta 1922 hänen onnistui Petserissä nähdä ja kuulla useiden tunnettujen setukais-lauluemojen esiintymistä. He saivat osakseen kiitosta ja kunniaa, heille annettiin lahjoja. Tuntien kykynsä oli Anne Vabarnakin siellä ilmoittanut haluavansa laulaa, mutta kun hän oli laulajana vielä tuntematon, ei hänelle suotu siihen mahdollisuutta. Se loukkasi laulajaa, mutta pakotti samalla oppimaan ja harjoittamaan lisää, jotta hän voisi tilaisuuden tullen esiintyä hyvin. Sellainen tilaisuus tarjoutuikin jo seuraavana vuonna, jolloin Anne Vabarnan luona vieraili suomalainen kansanrunouden tutkija A. O. Väisänen. Hänelle esitti A. Vabarna koko joukon hyviä vanhoja kansanrunoja, lisäksi runsaasti improvisaatioitaan. Siitä kirjoitettiin sanomalehdissä, ja A. Vabarna tuli tunnetuksi taitavana setukais-lauluemonä.

Myöhemmin ovat useat kerääjät ja tutkijat A. Vabarnalta muistiin kirjoittaneet, fonografoineet ja nauhoittaneet runsaasti kansanrunoja, satuja ym. aineistoa. Paljon muistiinpanoja ovat tehneet myös laulajan omat lapset. Äskeisinä vuosina on Vabarnan luona käynyt useita tutkimusretkikuntia ja aina on viety mukaan runsas runosaalis. Niinpä esim. sai Neuvosto-Viron Tiedeakatemia Kie-len ja kirjallisuuden instituutin retkikunta vv. 1948—1949 häneltä tallennetuksi noin 110 runolaulua (lähes 9500 runosäettä). Sen lisäksi on A. Vabarnan tuotantoa tallella Fr. R. Kreutzwaldille nimetyn Kirjallisuuseumin kokoelmissa, jonkin verran on hänen runojaan myös Viron Radion ja Teatteri- ja musiikkimuseon kokoelmissa, Suomessa Kalevalaseurassa prof. A. O. Väisäsen kokoelmissa ym. Niistä ei ole tehty tarkkaa luetteloa. Yhteensä on A. Vabarnalta tallennettu monta sataa runolaulua, toistasataa satua, paljon leikkejä, sananlaskuja, kansansävelmiä, tapoja, uskomuksia ja muunlaista kansantietoutta. Häneltä muistiinpantu aineisto käsittää noin 6000 sivua.

A. Vabarnan lauluvarastossa on erilaisia työlauluja, häälauluja,

Setukaiset laulajat saapuvat kulttuurikongressiin Helsinkiin 15. 6. 1931. Etualalla Anne Vabarna, Nati Vabarna, Martro Suuvere, Varvara Kiho, taempana (hattupäinen) Herbert Tampere.

itkuja, leikkilauluja ym. Häneltä on saatu perinteellisten kertoma-runojen hyviä toisintoja, esim. Kalmasta saatu vaimo (»Kalmust naine», 367 s.), Ilman tytär (»Ilma tütar», 107 s.), Ilolaulu (»Ilo-laul», 194 s.), Jauhaja neiton (»Jahvataja neiu», 180 s.) ja paljon muita. Häneltä muistiinpannut tekstit ovat hyvin rakennettuja, ja niissä on käytetty ilmeikästä kuvakieltä. Ne ovat usein harvinaisen pitkiä, joskus pitempiä kuin kenenkään muun virolaisen runon-laulajan. Vabarnalle ominainen eepillinen laatu tulee vieläkin ilmeikkäämmin esille hänen muutamissa improvisaatioissaan; hän on pystynyt luomaan jopa eepoksia (»Suurõ' saja'»; »Peko», 8500 s.) ja runoromaanejakin (»Ale», n. 11 000 s.), mitä on pidetävä harvinaisena ja ainoalaatuisena ilmiönä. Omaperäisenä laajina

mainittakoon myös Vabarnan runomuotoiset kirjeet, joita hän on lähettänyt yksityishenkilöille ja laitoksille.

Useita Vabarnan lauluja värittää hellä suhde kotiseudun luontoon. Jatkuvasti ylistää hän »järveänsä, kultaista kalarantaansa». Erikoista lämpöä ja sydämellisyyttä huokuu Vabarnan kehtolauluista (»Latsõ ljuutamine»), itkuvirsistä, laskiaislauluista (»Mäe hää!» ym).

Suuret ansiot on A. Vabarnalla setukaisten omintakeisen runotaiteen tunnetuksi tekijänä. V. 1932—1935 hän osallistui Musiikkimuseon ja Torin paikallismuseon järjestämiin kiertueisiin ja esitti yhteensä 214 salissa 404 runoa. Hänen ohjelmistossaan oli silloin tervehdysruno (improvisaatio), kehtolaulu, sotaruno, morsiamen itku, leikkilauluja, humoristisia ja lintujen ääniä matkivia lauluja. Näillä matkoilla kierreltiin Viroa ristiin rastiin. Tästä lähtien tuli Anne Vabarna tunnetuksi lahjakkaana runonlaulajana koko maassa. Erikoista mielenkiintoa herättivät hänen improvisaationsa, joista on valitettavasti muistiin kirjoitettu vain muutamia.

Neuvostovallan voimaantumisen aikana oli A. Vabarna jo sivuuttanut 60. vuoden virstapylvään. Siitä huolimatta hän otti kaiken uuden vastaan vireänä ja aktiivisena. V. 1940 hän esitti Tallinnassa Estonian konserttisalissa ajankohtaisen tervehdysrunon, joka herätti suurta kiinnostusta.

Pari kertaa on A. Vabarna käynyt esiintymässä myös Viron rajojen ulkopuolella: v. 1931 Helsingissä ja v. 1947 Moskovassa (kaupungin 800-vuotisjuhlallisuuksien aikana). Samana vuonna (1947) palkitsi Viron SNT:n Korkeimman Neuvoston puhemies hänet kunniakirjalla ja hänelle määrättiin henkilökohtainen eläke.

A. Vabarna kuoli joulukuun 7. p:nä 1964, vähän ennen 87. syntymäpäiväänsä ja haudattiin saman kuun 12. p:nä Värskan hautausmaalle. Manalle mennyttä suurta runonlaulajaa oli saattamassa

viimeiseen lepoon runsaasti kotiseudun asukkaita. Ensimmäisen kerran pitivät kansanlaulajan haudalla muistopuheen ja laskivat seppeleen kansanrunoutta tutkivien laitosten edustajat Tallinnasta ja Tartosta. Koskaan aikaisemmin ei ollut orkesteri soittanut tällaisessa tilaisuudessa.

Anne Vabarna oli harvinaisen lahjakas kansanlaulaja. Jos hän olisi saanut koulusivistystä, olisi hänestä todennäköisesti tullut runoilija ja kirjailija. Mutta kansanlaulajanakin hän ehti muita pitemmälle. Hänän palveli lahjoillaan koko Viron kansaa eikä yksinomaan kotiseutuaan. Hän nousi tunnetuksi improvisaattoriksi, joka kuvasi tuotannossaan sekä perinteellistä ja paikallista aineistoa että kansallisia ja kansainvälisiäkin tapahtumia. Innostuneen laulajan sanalla osallistui Anne Vabarna aktiivisesti kotimaan uuden elämän rakentamiseen. Siksi on hän vakiinnuttanut paikkansa Viron kulttuurihistoriassa.

Richard Viidalepp